

Nr 11.

Ankom till Riksdagens kansli den 21 april 1911 kl. 2 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, angående väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande utredning af ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till behandling af dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 55, har herr Räf hemställt, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda frågan om äganderätten och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor samt för Riksdagen framlägga denna utredning.»

¶ Såsom stöd för sin motion har herr Räf anfört följande:

Motionen.

»Svenska folket fick vid förlidet års riksdag en allvarlig erinran om att i god tid söka tillvarataga sin dispositions- och äganderätt till kyrkorna. Det var nämligen så, att en af Andra kammarens största partis förtroendemän, herr Starbäck, då motionerade om att kyrkorna borde upplåtas för s. k. folkbildningsarbete, hvars karaktär närmare bestämmes i hans motion (nr 191).

Däri angifves också antydningssvis, huru motionären tänker sig såväl kontrollen för som rätten till sådan upplåtelse. Han säger: »Det förefaller som om dessa önskemål skulle kunna uppnås därigenom, att åt vissa myndigheter uppdroges granskningsrätten af sådan verksamhets beskaffenhet, som för sitt ändamålsenliga framträdande fordrade kyrkornas upplåtelse. Hvad den musikaliska delen af en sådan verksamhet angår, synes musikaliska akademien vara rätt forum att afgöra ett pro-

Bihang till Riksd. prot. 1911. 9 Saml. 2 Afd. 1 Band. 1 Ser. 11 Häft. (Nr 11.)

grams lämplighet, och föreläsningarnas bedömande kunde lämpligen uppdragas åt universitetens föreläsningsbyråer eller folkbildningsförbundens styrelse.»

För att angifva, huru maktlösa den ifrågavarande församlingen, dess kyrkoråd och pastor borde stå inför dessa myndigheter, antyder motionären vidare, att om dessa »myndigheter uttalat sitt gillande, skulle vederbörande anordnare af konsert, föreläsning eller kurser, omfattande båda slagen af bildningsmedel, äga *ovägerlig rätt att härför få kyrkan upplåten*».

Det var således icke underligt, om, såsom jag förut sagt, svenska folket gentemot denna »ovägerliga rätt» äfven började allvarligt tänka på, om icke också församlingen hade någon »ovägerlig rätt», nämligen äganderätt och dispositionsrätt till kyrkorna.

Under sakens behandling i Andra kammaren blef denna församlingens rätt också ganska grundligt försvarad. Men för att få dispositionsrätten fullt bestämd, yrkade herr Meurling, att Kungl. Maj:t borde låta utreda denna rätt till kyrkorna, hvilket yrkande af Andra kammaren bifölls med 112 röster mot 59.

Första kammarens tillfälliga utskott hemställde visserligen, att Första kammaren icke måtte biträda Andra kammarens sålunda fattade beslut, hvilken hemställan också utan debatt bifölls af Första kammaren. Men på grund af den oro herr Starbäcks motion väckt och det allmänna tidsläget torde denna fråga ej tåla vidare uppskof, hvarför jag härmed vågar hemställa, att etc.»

*Andra kam-
marens ut-
skotts första
yttrande.*

Andra kammarens utskott yttrar i ärendet följande:

»Närmaste anledningen till förevarande motion är alltså att söka i den motion, som af herr Starbäck vid fjolårets riksdag väcktes om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande kyrkornas upplåtande för folkbildningsarbetet. Denna motion blef af Andra kammarens första tillfälliga utskott på det sätt tillstyrkt, att utskottet hemställde, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, hvilka anstalter som må kunna träffas för att befordra kyrkornas tillgänglighet för folkbildningsarbetet, i den mån sådant vore behöfligt och med kyrkornas helgd förenligt, samt, därest verkställd utredning därtill gäfve anledning, för Riksdagen framlägga förslag i frågan.

Under ärendets behandling i Andra kammaren yrkade herr Meurling, att utskottets hemställan, till hvilken han anslöt sig, skulle förtydligas på det sättet, att från motiveringen skulle inskjutas i utskottets kläm

efter orden »det täcktes Kungl. Maj:ts» följande ord: »såväl utreda dispositionsrätten till kyrkorna som ock» etc. Och detta vore, sade talaren, icke någon ändring af hvad utskottet hemställt, utan endast ett förtydligande, som då ur motiveringen komme in i själva klämman. Utskottets hemställan med det af herr Meurling föreslagna tillägget blef af Andra kammaren bifallet. Men när Första kammaren ej biträdde detta beslut, förföll frågan för den gången.

Då herr Räf i sin motion säger, att herr Meurling vid fjolårets riksdag yrkade, att Kungl. Maj:ten borde låta utreda dispositionsrätten till kyrkorna, så är detta så till vida riktigt, att det utgör en mindre del af herr Meurlings yrkande, hvilket, såsom blifvit visadt, utgjordes just af utskottets här ofvan återgifna hemställan jämte nämnda förtydligande tillägg. Man kan därför också med full visshet påstå, att därest utskottet hemställt om rent afslag å herr Starbäcks motion, så hade hvad som af herr Räf betecknas som herr Meurlings yrkande ej heller framkommit.

Såsom Andra kammarens första tillfälliga utskott under fjolårets riksdag vid behandling af herr Starbäcks ofvannämnda motion gjorde gällande, förefinnes i vissa fall mycken oklarhet beträffande själfva rätten att disponera öfver kyrkorna och därmed rätten att öppna dem för andra ändamål än det med dem ursprungligen afsedda. Ganska vanligt torde det vara, att kyrkoherden eller hans ställföreträdare med anledning dels af gammal häfd, dels äfven af ett prejudikat af 9 november 1871 anses vara själfskrifven att bestämma, huruvida och i hvilka fall kyrkorna få öppnas för andra än rent kyrkliga ändamål. På andra håll torde kyrkoråd eller kyrkostämman vilja hafva medbestämmande rätt. Att under sådana förhållanden slitningar och tvister ej hafva förekommit i högre grad, än fallet verkligen varit, torde åtminstone delvis hafva sin förklaring däri, att kyrkorna hittills ej upplåtits för politiska föredrag. Skulle sådant emellertid komma att ske — och enligt tidningarnes uppgifter lär det på sista tiden hafva förekommit — torde slitningar knappast kunna undgås, då gifvetvis hvarje parti för sig kommer att fordra samma behandling med afseende på kyrkornas öppnande, som kommit ett annat parti till del.

En utredning af dispositionsrätten till kyrkorna, och på hvilken myndighet det alltså kan ankomma, huruvida och i hvilka fall kyrkorna må kunna upplåtas för andra än sitt ursprungliga ändamål, synes därför visserligen önskvärd. Men denna utredning torde ej med nödvändighet behöfva vara beroende af en utredning angående kyrkornas äganderättsförhållanden. Ej heller synes en utredning af dispositionsrätten i och

för sig hafva någon praktisk betydelse annat än i samband med en reglering af kyrkornas upplåtande för andra än gudstjänstliga ändamål.

Något förslag i detta hänseende föreligger emellertid icke vid innevarande riksdag, ty näppeligen lærer motionären hafva åsyftat något sådant med sin framställning i motionen. I denna hemställes blott, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda frågan om äganderätten och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor och för Riksdagen framlägga denna utredning, utan att motionären på något sätt antyder, hvad som därefter skall följa, eller hvartill denna utredning skall tjäna. Det enda man i detta hänseende får veta är, att motionen tillkommit på grund af det allmänna tidsläget samt på grund af den oro, som herr Starbäcks motion nr 191 vid förra årets riksdag väckt bland svenska folket, en oro, hvarom utskottet emellertid ej har sig något närmare bekant.

I hvarje fall finner utskottet dessa skäl alltför sväfvande och obetydliga att utgöra tillräcklig grund för en så omfattande och vidlyftig utredning, som motionären ifrågasätter, hvarför utskottet hemställer, att herr Råfs förevarande motion ej må till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.»

Mot denna utskottets hemställan afgåfvos reservationer af herrar *Meurling*, *Johansson* i Mellbyn och *Carlsson* i Solberga, som anført följande:

»Då ett bifall till motionen torde vara en påtaglig konsekvens af Andra kammarens beslut rörande den motion, som vid 1910 års riksdag förelåg om kyrkornas öppnande för andra än deras ursprungliga ändamål, hvilken motion när som helst kan återkomma, och då kyrkornas öppnande för andra än gudstjänstliga ändamål allt oftare torde komma att ifrågasättas, under det att rättsgrunden för dispositionen öfver kyrkorna icke på tillfredsställande sätt framgår af gällande kyrkolagstiftning; då vidare en utredning af dispositionsrätten öfver kyrkorna icke lærer kunna försiggå utan i sammanhang med utredning om äganderätten, och då jämväl saknaden af lagfart för kyrkorna på grund af outhärdliga äganderättsförhållanden i flera fall vållat församlingar svårigheter och obehag, så hemställes, att Andra kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda frågan om äganderätten och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor samt för Riksdagen framlägga denna utredning.»

och af herr *Sandquist*.

*Återremiss
af Andra
kammaren.*

Sedan Andra kammaren vid behandling af ärendet återremitterat detsamma till utskottet, afgaf detta följande nya yttrande:

»Af öfverläggningen inom kammaren angående denna fråga har utskottet funnit, att kammaren i hufvudsaklig öfverensstämmelse med utskottets ofvan relaterade uppfattning ställt sig på den ståndpunkt fjol-årets utskott intog i sitt utlåtande öfver herr Starbäcks motion nr 191, då det i sin motivering framhöll, att bestämda regler krävas för kyrkornas upplåtande för andra än religiösa ändamål, och att härför uppenbarligen först och främst måste utrönas hvilken rättsgrund, som kunde finnas för sådana regler, helst som såväl dispositionsrätten som den till grund för denna i viss mån liggande äganderätten och jämväl det kyrkliga samfundets rätt i detta afseende ej syntes vara i någon form fixerad. Vidare framhölls under debatten i kammaren, att utskottet med den förslagsrätt, det i viss mån ägde, borde kunna finna någon form för utvidgande af motionens kläm i antydd riktning.

*Andra kam-
marens ut-
skotts sista
yttrande.*

Utskottet har sålunda trots sig finna, att kammaren i hufvudsak godkänt utskottets uppfattning i förra delen af dess motivering. Såsom ofvan framhållits, kom slutyrkandet emellertid ej att stå i öfverensstämmelse med denna uppfattning, till följd af ovisshet om huruvida utskottet kunde hafva rätt att framställa ett yrkande, som motionen ej direkt syntes gifva anledning till. Då emellertid utskottets betänkligheter i denna del, af hvad som vid öfverläggningen i kammaren öfver denna fråga förekom, blifvit häfda, får utskottet härmed i anledning af herr Råfs motion samt i anslutning till hvad nu blifvit anfördt, äfvensom under åberopande i tillämpliga delar af motiveringen i sitt utlåtande nr 5 hemställa, att Andra kammaren för sin del måtte besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för att tydliga bestämmelser angående rätten att upplåta kyrka för andra än kyrkliga ändamål må komma till stånd.»

Häremot reserverade sig herrar *Meurling* och *Sandquist*.

Utskottets hemställan bifölls nu af Andra kammaren, hvarefter ärendet öfverlämnades till Första kammaren, som hänvisade detsamma till förberedande behandling af sitt första tillfälliga utskott.

*Andra kam-
marens beslut.*

Utskottet anser det framgå af 2 § i Kungl. Maj:ts nådiga förordning om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, att kyrkostämman icke äger någon bestämmanderätt angående upplåtande af kyrka för vare sig kyrkliga eller andra ändamål.

*Utskottets
yttrande.*

Vidare finner utskottet det vara ostridigt, att pastor, hvilken äger ensam bestämman beträffande ordnandet af det gudstjänstliga lifvet inom

församlingen, äger vid hvarje särskildt förekommande tillfälle pröfva och bestämma, huruvida kyrka må för ändamål, som sammanhänger härmed, hållas tillgänglig.

Uti 22 § af förenämnda kungl. förordning stadgas, att kyrkorådet tillkommer, bland annat, »att vårda kyrkans angelägenheter». Härunder bör, enligt utskottets uppfattning, innefattas befogenhet för kyrkorådet att jämte pastor, i den mån det icke kan anses tillkomma honom ensam, bestämma om kyrkas upplåtande för andra än kyrkliga ändamål och villkoren därvid.

Till stöd för hvad utskottet sålunda uttalat såsom sin mening, vill utskottet åberopa ej mindre Kungl. Maj:t bilagda utslag den 9 november 1871 på besvär angående Borgunda kyrkas upplåtande för föredrag af lekmän än äfven de af statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet C. G. Hammarskjöld år 1888 med ledning af prejudikat utgifna Bidrag till tolkning af kungl. förordningarna den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet och i stad samt om kyrkostämman, där å sid. 259 yttras:

»Sedan kyrka upplåtits för det med densamma afsedda ändamål, tillkommer det icke kyrkostämman utan vederbörande ecklesiastika myndighet d. v. s. i första hand pastor att, under ansvar för missbruk eller skada, bestämma, om kyrkan må för andra ändamål än de gudstjänstliga upplåtas.»

Samma uttalande förekommer i den af landshöfdingen Hj. Hammarskjöld år 1911 utgifna mindre upplagan af nämnda arbete.

På grund af hvad sålunda anförts finner utskottet nya bestämmelser i förevarande afseende icke erforderliga och hemställer alltså,

att Första kammaren icke måtte biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 21 april 1911.

På utskottets vägnar:

G. LAGERBJELKE.

*Bilaga.***KONGL. MAJ:TS**

utslag uppå de besvär, Per Jonsson, Anders Jonsson, Jonas Jonsson, Magnus Andersson, och Anders Andersson, alla i Lilla Borgunda by inom Borgunda till Dala pastorat hörande församling, underdånigst anfört deröfver att, sedan till kyrkoherden i pastoratet, kontraktsprosten A. Bergman ingifvits en af ledamöterna af Borgunda församlings kyrkoråd undertecknad skrifvelse, hvori begärts kyrkostämma för inhemtande af socknemännens yttrande, huruvida socknens kyrka borde hållas tillgänglig eller icke för kolportörer, som der ville hålla föredrag; samt å kyrkostämma, som till följd deraf blifvit med Borgunda församling den 19 December 1870 hållen, socknemännen uttryckt den önskan, att kyrkan icke måtte för sådant ändamål hållas tillgänglig; så har Domkapitlet i Skara, hvarest Klaganderne jämte andre Borgunda socknemän häröfver sig besvärat under yrkande, att sockenkyrkan måtte få upplåtas för dylika föredrag, genom utslag den 3 Juni 1871 förklarar det tillkomma Pastor, Kontraktsprosten Bergman att vid hvarje serskildt förekommande tillfälle pröfva och bestämma, huruvida Borgunda kyrka finge hållas tillgänglig för kolportörer, som der önskade hålla föredrag; Däruti ändring är vorden i underdånighet sökt; öfver hvilka besvär vederbörande sig förklarar, hvarefter Domkapitlet med infordradt underdånigt utlåtande inkommit; Gifvet Stockholms slott den 9 November 1871.

Kongl. Maj:t har låtit handlingarne i detta mål Sig föredragas, men finner icke skäl, i anledning af klagandernes besvär, att göra ändring i Domkapitlets utslag. Hvilket vederbörande till underdånig efterrättelse länder.

CARL.

Wennerberg.